

Kristijan Vujičić
PONAVLJANJE

Zaigranost proljeća i života

Roman

Knjigomat, 2012.

Mojoj obitelji

“Dijalektika ponavljanja je lagana, jer to što se ponavlja bilo je, budući da se inače ne bi moglo ponoviti, no baš to što je bilo čini ponavljanje novinom.”

Søren Kierkegaard, *Gjentagelsen*

“S proljeća u nama uskrsavaju sva naša minula proljeća. To su godovi duše. Svako je od njih jedno mitarenje: iz njega poteče biće u novom perju i uzlijeće k suncu s novim cijukom. Čovjek vjeruje da je njegovo djetinjstvo, zaglušeno cijelim kasnijim životom, zauvijek pokopano. A ono se negdje pod starost odjednom opet javi i snažno provali na sunce. Čovjek vjeruje da je proljeće, to djetinjstvo zraka, za njega zauvijek umrlo, a ono se, s novim strujanjem sokova pod zimskom otvrdlom korom, ponovno razbudi i glasa.”

Vladan Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*

“Hladnoća zida uz koji se privija moje tijelo ne nanosi mi bol, jer ona, ta fizička hladnoća, u sebi nema duhovne odsutnosti topline koju može pružiti samo drugo tijelo, druga put, drugo postojanje gladno života. Zato naslanjam svoju kožu na nepreglednu bjelinu u nadi da će mi ona izvući suvišnu, neprekrojenu i nemirnu toplinu potrebe za blijedom puti žene. Sve je to poput krika, poput ponavljanja neostvarene želje – one iste koju nikada nismo ni imali u rukama da bismo je mogli zapravo nazivati svojom – možda smo je imali tek u srcu. Toplina znači život, ali odsustvo topline ne mora značiti smrt, tek agoniju i lagano ponavljanje. Ponavljanje svega onoga što nikada nismo imali... ili tek onoga što smo davno zaboravili.”

Iz dnevnika Ferdinanda Forbaha

Sadržaj

Prvi dio: USAMLJENOST KOŽE

Drugi dio: DOBA JEDNOROGA

Treći dio: PONAVLJANJE

USAMLJENOST KOŽE

Ljepota svijeta više ne postoji. Svijet koji u sebi nema utemeljenje, koji ne ostavlja trag i ne izgrađuje život, više uopće i nije svijet. Tako je i s bićem. Ovo znam: nemam utemeljenja u sebi. Izgubio sam ga ili zaboravio i ostavio negdje u davnini, dok mi je taj isti svijet izgledao primamljiv, nerazotkriven i blizak. Stojim u mjestu, ne krećem se i očekujem da se stvari događaju same od sebe. To tako neće ići. Potrebno je preuzeti život u svoje ruke. Potrebno je zamahnuti rukama i poletjeti tih nekoliko metara što nas odvaja od mreže ustaljenog života. Imam dovoljno godina. Dovoljno da više ne moram bježati. Želim se vratiti u trenutke otkrivanja ljepote, jer ljepota nije nešto prolazno. Ona je tek nešto ostavljeno, skriveno i pohranjeno u dubini našeg bića, u našem sjećanju. Ljepota života... Nedostaje mi još samo svijet i imat ću sve u jednoj jedinjoj rečenici. Zato dodajem: ljepota svijeta više ne postoji, ali zato ljepota života mora biti otkrivena. Koračam lagano, koracima izgubljena čovjeka, zaboravljenim svijetom te se upućujem prema stazama svojega djetinjstva.

Tako je mislio Ferdinand Forbah, muškarac koji je upravo napunio četrdeset jednu godinu, čekajući na frankfurtskom aerodromu u redu za ostavljanje prtljage. Dlanom je pritiskao jaknu na trbuh kako bi zaustavio bol koju je osjećao u želucu, dok je desnom nogom gurao smeđu kožnu torbu. Trebao je tabletu protiv bolova, bilo kakvo sredstvo koje će umiriti to neugodno ritmično pulsiranje što nije prestajalo. Zamolio je ljude koji su stajali u njegovoj blizini da mu pomognu, pritom pazeći da ne pomisle kako se pred njima nalazi nesretnik koji traži narkotike, nego čovjek kojem će dostajati tableta Voltarena da zaustavi bol. Nitko mu nije želio pomoći, okretali su glavu od njega kako ne bi morali odgovarati na njegove zahtjeve postavljene na engleskom jeziku. Dok mu se bol širila abdomenom, Ferdinand Forbah procijedi na hrvatskom, govoreći sebi u bradu, kako svaki čovjek ima svoju slabu točku, Ahilovu petu. Muška strana Forbahove obitelji svoju kritičnu točku pronašla je u želucu. Malo jače živčiranje, uzbuđenje ili običan nesporazum – i bol se pojavi. Naravno da to

ima veze i sa psihom, da je sve to na živčanoj bazi... Razmišljanje mu prekine ženski glas koji je također govorio hrvatski:

– Ja ću vam pomoći – govorila je tiho djevojka od kojih tridesetak godina. Imala je crvenu kosu, a pogled joj je lutao u smjeru njegove glave. – Da, ja ne vidim najbolje, u stvari vidim jako malo, ali rado ću vam pomoći – reče, želeći prekinuti njegovu sumnju. – Putujete prema Zagrebu?

– Da... da... – rekao je Ferdinand zbunjeno.

– I ja isto. Onda mogu zamoliti svoju aerodromsku pratnju da me prepusti u vaše ruke do ulaska u avion i dalje.

– Znači, vjerujete strancima – reče i pogleda prema redu koji je odmaknuo nekoliko metara. – Nećete me pitati zašto mi treba tableta?

– Uopće mi nije važno, očito vam treba – reče ona predstavivši se. – Moje ime je Ivana. Osim toga čula sam vaše kukanje o obiteljskoj slaboj točki... želucu. Nadam se da će Gastal pomoći – nasmijala se.

– Drago mi je, Ferdinand Forbah, ali prijatelji me zovu Ferdo – izusti muškarac gledajući djevojku kako se saginje i otvara kožnu torbu sličnu njegovoj te mu pruža kutiju s tabletama.

– Dolazim odmah, čekajte me tu – dobaci Ferdinand i potrči prema WC-u.

Potom uđe kroz odškrinuta vrata, provjeravajući u kojem je stadiju njegova bolna grimasa. Nije ni čudo da je uplašio putnike što su stajali u redu: stisnuti zubi, pomalo iskrivljena usta, poluzatvorene oči. Pusti vodu iz slavine, ubaci tabletu u usta i, čekajući da se rastopi, opere ruke i lice. Nakon što se umio, iziđe iz WC-a i vrati se u red gdje ga je čekala Ivana. Držala ga je za nadlakticu i on pomisli kako će tableta početi djelovati za kojih desetak minuta. Osjeti olakšanje, a mišići lica počnu mu se opuštati. Dobili su sjedala jedno do drugoga, dvije smeđe torbe nestajale su na pokretnoj traci i nakon što su prošli sve kontrole, u posljednji tren ukrcali su se u avion. Forbah uzme *Jutarnji list* na ulazu, pusti suputnicu da sjedne do prozora, skine jaknu te i sâm pogleda kroz prozor.

– To je samo navika – reče ona. – Sve do prije nekoliko godina sam vidjela jako dobro... – zastane na trenutak. – Ali doista ne bih željela govoriti o tome. Željela bih da vi pričate, da me zabavite. Tko ste vi, čime se bavite? – upita sa smiješkom.

Vani nije bilo nikoga, mogli su se samo čuti zvukovi motora i sumorni glasovi razdraženih putnika. Ferdinand sjedne. Stavi novine na slobodno mjesto i duboko uzdahne zakrenuvši glavu prema Ivani.

– U redu, draga Ivana, onda će tako i biti – izusti teatralno. – Ispričat ću vam priču o sebi. Vjerujete li u to da čovjek može dobiti drugu priliku u životu?

– Ne znam ni sama – rekla je snuždeno. – Valjda može, nisam sigurna. Možda je i veće pitanje... – zastala je na trenutak zaklopivši oči – bi li čovjek znao pametno iskoristiti drugu priliku.

– Da, u pravu ste. Možemo biti na ti, razlika među nama i nije tako velika, vjerojatno kojih desetak godina – Ivana potvrdno kimne glavom. – A nekako mi se čini da će događaji o kojima ću ti govoriti tako izgledati objektivnije i bliže. Moram te upozoriti: priča koju ću ispričati je... drukčija... i shvatit ću ako posumnjaš u njezinu istinitost. Moram se osloboditi tog teškog bremena, treba mi nešto poput ispovijedi...

– Ne, samo ne ispovijed – reče uz osmijeh Ivana.

– U redu, onda to neće biti ispovijed. Već jedna sasvim neobična priča...

Uredski posao nije bio za mene, mislim da sam oduvijek to znao, jedino što nisam ništa činio po tom pitanju. Mnoštvo papira bilo je i toga dana razbacano na radnom stolu, pregledavao sam upravo pristiglu lekturu rukopisa, uređujući tko zna koju knjigu po redu. Je li dvjestota ili dvjesto pedeseta, pitao sam se, jer odavno nisam brojio uređene naslove. Kružio sam pogledom po uredu, gledajući istu sliku kao jučer i prekjučer, kao uostalom i svih ovih dvanaest godina: mnoštvo knjiga, uredno složeni ili nabacani papiri, mrvice od doručka na stolu, pokoji plakat s naslovnicom uređene knjige, u kutu pokraj prozora dvije vrećice s novogodišnjim darovima u obliku vina, staro računalo i brojevi telefona najbližih suradnika, prevoditelja, tiskara. Sve je bilo ovdje, jednako naslagano kao i jutro prije, kao što će biti i u sljedeći ponedjeljak.

Tromo sam se kretao omalenim prostorom, u nekoliko kvadrata zakrčenih s dva stola i velikom vitrinom za knjige. Zastao sam trenutak ispred vitrine gledajući odraz zapuštenog muškarca u staklu, debelog i pomalo depresivnog. Četrdeset godina, pomislio sam, a izgledam kao da mi je pedeset, živim monotonim životom usamljenika koji je u potpunosti izgubio instinkt, osjećaj, smisao za samoodržanje i borbu. Nasmijao sam se lijeno, tek toliko da vidim kako izgledam nasmijan, jer to sam činio nekada davno, i prošao rukom kroz gustu kosu, razmišljajući kako ona još uvijek nije pobjegla od mene i kako je i dalje pretežno crna, uz pokoji dodatak sijedih vlasi.

– U što sam se to pretvorio... – uzdahnuo sam, ponovno onako lijeno, pa promotrio svoje umorne oči, koje su se nejasno bljeskale u tom mutnom staklu iza kojeg su naslagane knjige što su ih te iste oči revno iščitavale.

Nedovršene (nepročitane) stranice rukopisa stavio sam u vrećicu s logom izdavačke kuće u kojoj radim, automatski ponavljajući radnju koju sam učinio već tisuću puta. Zatvorio sam prozor prema dvorištu, promatrajući u njegovu staklu odbljesak sunca. Zaškiljio sam na trenutak i popravio naočale odlazeći iz ureda. Još jedan tjedan bio je iza mene. Pozdravio sam suradnike na hodniku i izašao na ulicu. Petrinjska je bila okupana suncem, to znam

danas, ali onda sam tu činjenicu jedva zamijetio. Koračam polagano, promatram ljude i razlučujem one zdepaste od manje zdepastih, nasmijane od tužnih, izbjegavajući poglede žena... Nekada... prije doista nisam bio takav. Nesiguran...

Nesiguran i umoran.

Kupujem u dućanu. Prodavačice me zovu imenom, ja se osmjehujem, kimam glavom i pozdravljam, ali radim to nekako usporeno i gotovo lažno. Više me i ne pitaju kada ću završiti roman, nikada napisani novi roman o kojem sam prije toliko pričao. I one su izgubile svaku nadu. Prošao sam Ilicom, hodajući prema stanu i zaboravivši da mi je rođendan. Františka mi nije poslala ni poruku. Jedino mi je majka tog dana čestitala rođendan, kao što je činila svake godine, i vjerojatno natjerala brata da učini isto. Njega sam viđao jednom godišnje, na majčinom rođendanu: uvijek nasmijan, s predivnom ženom, ljepoticom Emom, i sinom koji će studirati na Yaleu. Tako su govorili: Tomica će studirati na Yaleu. Kimao sam glavom slažući se. To sam uglavnom i radio, slagao se s tuđim mišljenjem, jer mi se tako činilo jednostavnije, nisam morao nikome objašnjavati da sam prije točno pet godina ugasio onaj dio sebe koji je bio preosjetljiv i preosjećajan. Ali unutra, duboko u sebi, nikada nije moguće u potpunosti ugasiti život koji navire poput podivljale rijeke. Još uvijek je u meni tinjala vatra života: moja je majka jedina to zamjećivala. Govorila je:

– Moj Ferdo može puno više. Nije imao sreće, ali se ne da...

Ona nije znala da su me ponekad jedino te riječi držale iznad provalije koja razdvaja život od smrti. Otključao sam stan. Iza hladnih vrata četrdeset pet metara kvadratnih prostora nitko me nije čekao. U njemu je zapravo živjela moja bivša žena, Františka, rastali smo se tek koji mjesec prije, svatko je imao po jednu sobu, a ja sam uskoro morao iseliti. Da, stan je bio njezin. Nakon što sam skinuo stvari sa sebe, sjeo sam na rub kreveta u donjem rublju i gledao kroz prozor. Podgrijao sam konzervu graha i žvakao otežano jer zbog lijenosti godinama nisam odlazio zubaru popraviti zube. Dok sam se tuširao, sjetio sam se djevojke koja je rekla da se zbog loše veze koju smo pokušavali održavati mjesecima kupala u mraku. Bilo je to davno. Digao sam ruke od žena. I one od mene. Dugo sam promatrao vodu kako curi u slivnik i prisjećao se sebe od prije nekoliko godina. Vidio sam se kako hodam nekom livadom, mlad, živahan i u dobroj formi. Potom sam postajao sve mlađi i mlađi i odjednom sam imao možda najviše pet-šest godina, trčeći rumena lica, sav zadihan, šireći ruke na vjetru, očiju punih ljubavi i života...

Misao mi je prekinula zvonjava telefona. Polagano sam se brisao ručnikom. Netko je bio uporan, telefon je zvonio bez prestanka. Polumokar sam ušao u hodnik i digao slušalicu:

– Halo – kažem glasno.

S druge strane muk.

– Tko je to? – dodao sam tiše.

– Zašto me ne potražiš? – začuo se dječji glas. – Obećao si da ćeš me potražiti. – Dječak je plakao.

– Tko je to? Tko se to zafrkava. Ja ću...

– Zašto si me... ostavio?... – gutao je slogove na trenutke mi poznat glasić, a potom se veza prekinula.

Stajao sam kao ukopan kraj telefona držeći slušalicu na uhu. Teško sam disao osjećajući kako me iznutra ispunjava nemir. Spustivši slušalicu legao sam na krevet gledajući u strop. Nakon što sam ugasio svjetlo, začuo sam eho dječjega glasa kako beskonačno ponavlja... *zašto me ne potražiš...* Krasan rođendan, pomislio sam, kakav poziv. Pogledao sam svoj ogromni trbuh i shvatio da nešto moram poduzeti. Ležeći poput kita nasukan na obalu vlastitoga života, zaboravio sam na ljubav, na ljepotu, na sreću. Ljepota mora postojati, mora postojati mjesto gdje svi trenuci mogega života uviru, mjesto i vrijeme gdje postojim u cjelosti, nerazlomljen i odmoran. Morao je postojati trenutak u kojem otkrivam ljepotu života i sjaj nikada uništene mladosti. Zatvorio sam oči i vrteći slike pitao se gdje je taj trenutak. I još važnije: kada je taj trenutak? Odjednom mi se ponovila slika od maloprije, jasnije sam se prisjetio, kako trčim livadom na svoj peti rođendan. Raširenih ruku preskačem proljetni potočić, živim na Šalati, u krasnoj ulici ispod Voćarske i cijeli život je preda mnom.

To je taj trenutak. Dohvatio sam ga. Ovoga puta neću potjerati taj osjećaj slobode i opuštenosti, neću ga uništiti – rekao sam sebi. Trčat ću zajedno s tim dječarcem kroz vjetar i travu, vodu i sunce, maštanje i davne svjetove.

Volim taj trenutak. Odavno nisam izrekao tu riječ, odavno nisam rekao da nešto volim.

Ustao sam. Bilo je tek pet sati popodne i bio mi je rođendan. Ferdinand Forbah bio je rođen prije četrdeset godina, a tog dana kao da je ponovno odlučio živjeti. Tada sam znao samo to i ništa više.

I kao što to obično biva s događajima u životu, nemoguće ih je predvidjeti, a opet, kao da svaki naš potez vodi samo jednom mogućem rješenju, u mojemu slučaju povratku na mjesto davnoga djetinjstva. Ipak, prije moram reći ponešto o svojoj ženi. Čudno je to, mislim cijela ta priča o mojoj ženi, u stvari bivšoj ženi, Františki. Nije me oduvijek mrzila, upravo suprotno, mislim da me nekoć obožavala. Ali, odnosi se mijenjaju. Upoznao sam je davno i posve slučajno. Bilo je ljeto, predivan suton, i bio sam dječarac od kojih osam godina te sam s obitelji ljetovao na Hvaru, u Starome Gradu. Prolazeći pokraj jedne male uvale vidio sam djevojčicu kako se utapa i na češkom doziva upomoć. Odmah sam skočio u more i nesigurnim zamasima doplivao do nje, ona se privila uz mene i trebalo mi je dobrih dvije-tri minute da nas dovučem do obale. To su u međuvremenu vidjeli prolaznici koji su bučno skandirali bodreći me, dotrčala je i njezina majka koja je otišla kupiti krafne u obližnji dućan. Svi su me stali grliti, a mala Františka, koja se, kako sam kasnije doznao, okliznula dok je stajala na molu i upala u more, nije me puštala iz zagrljaja. Postao sam svojevrsni heroj, čak su i novine pisale o nama, bilo je to 1979. godine i sjećam se da smo čuvali novinski isječak koji je podsjećao na taj događaj. Ne moram posebno naglasiti da je petogodišnju Františku i mene to spašavanje povezalo na način koji je nemoguće opisati. Vjerojatno sam joj bio i prva simpatija, često smo se čuli telefonom, kasnije i dopisivali. Odlazili smo na zajednička obiteljska ljetovanja. A onda, kada je imala osamnaest godina, doselila je u Zagreb studirati hrvatski jezik. Bilo je to početkom devedesetih, željezna zavjesa je pala i sve je izgledalo moguće. Barem za nju. Zatim je u Hrvatskoj počeo rat. Ja sam pak nakon povratka iz vojske završio studij filozofije, a ubrzo smo se i oženili. Volio sam je onako kako je takvom muškarcu jedino i bilo moguće voljeti ženu: bezuvjetno, ali bez strasti.

No, naš odnos je s vremenom postajao sve gori, da ne kažem i pomalo bolestan. Od početka našega zajedničkog života izvodili smo jednu vrstu performansa samo nama znanog i shvatljivog. Stajao bih u mraku sobe dok se ona bezbrižno kupala u kadi. Potom bi Františka

zaronila i povremeno hvatajući dah – hineći utapanje – zazivala upomoć, na što bih ja svom brzinom dotrčao do kupaonice i obuhvaćajući je oko struka stao izvlačiti iz vode. Ona bi cijelo vrijeme plakala privijajući se uz mene i snažno me grleći oko struka.

Kao da smo tim činom – u kojem smo jedino i postojali i živjeli – pokušavali otrgnuti dio prošlosti, želeći prevariti prostor i vrijeme i na području kaosa izgraditi mjesto sreće i ljubavi: kao da smo pokušavali iznova ponoviti trenutak. Ali to nije jednostavno... Naravno, iz moje priče bit će vidljivo da nije i nemoguće, jedino je važno da čovjek u potpunosti zna zašto takvo što iščekuje i čini.

No taj čin je predstavljao još nešto: bila je to neka vrsta predigre, nikada do kraja osmišljene, a vjerujem da Františka tu činjenicu nikada ne bi naglas izgovorila. Pomislila možda, ali izrekla nikako.

Mislim da smo se jednostavno zasitili jedno drugoga. Nismo ni imali puno toga zajedničkoga. Fran (tako sam je zvao od milja) je bila uporna, a ja sam posustajao. Zvala bi me na posao ili na radni ručak i tiho, usta punih vode, progrgljala: u-po-moć-u-ta-pam-se. Poput vjernoga psa izmislio bih kakav nemušć izgovor, prekinuo započeti razgovor ili ostavio napola pojedeni odrezak i potrčao prema stanu koji nam je kupio njezin dragi otac, gospodin Kupka (kako prikladno prezime), češki poduzetnik. Činili smo to isprva jednom mjesečno, potom svakoga tjedna, a onda bi zaredalo i nekoliko puta u sedam dana – i sve mi se više činilo da u tom događanju nema nimalo ljubavi ni povezanosti – tek mnogo bolesnosti, otuđenosti i uzajamnog gađenja.

A onda, jednom prilikom, sjećam se, bilo je hladno zimsko popodne, zazvonio mi je mobitel, ali... ali ja se nisam javio na njezin poziv. Ni prvi ni drugi ni treći. Stigla je i poruka već poznatog sadržaja, ali ja više duboko u sebi nisam osjećao ništa osim praznine i svojevrsne mučnine prema toj ženi. Na putu prema kući popio sam tri pelinkovca. Ušuljao sam se u stan polagano i u mraku, poput provalnika. Ulazeći u kupaonicu čuo sam cvokotanje zuba i bućkanje vode. Upalio sam svjetlo. Františka je ležala u kadi punoj sada već hladne vode, sva promrzla, ukrućenih bradavica, plavih usana. Pogledala me bljedunjavim sivim očima i u bujici riječi prepunih psovki, hladnoće i neprijateljstva izjavila:

– Ubojica... Ti si ubojica. Ostavio si me da se utopim. Govno jedno.

Nisam znao što bih rekao. Samo sam stajao kao ukopan i gledao u njezine smežurane prste na malim, zdepastim stopalima. Nakon toga nije cijeli tjedan progovorila sa mnom ni riječi, a potom smo razgovarali samo u rečenicama koje su sličile na obavijesti:

- Plati struju!
- Pomakni se, zar ne vidiš da mi smetaš!
- Gnjido, ugasi televiziju, ni misliti mi više ne daš.

Vrijeme je prolazilo i znao sam da je svemu došao kraj. Rastali smo se i uskoro sam morao odseliti. Na neki način mi je laknulo. Bio sam ponovno, makar napola, slobodan.

Forbah je zurio kroz prozor pripovijedajući o svojoj prošlosti. Povremeno bi rukom prošao preko trbuha, osjetivši oštru bol, i pomislio kako samoga sebe podsjeća na junake kaubojskih filmova – one frajere što ranjeni u trbuh i dobro izmlačeni sjednu na konja, stave u gubicu cigaretu i zapale je te nestaju u praskozorju, dok se gledatelj pita: A što je bilo onda? Poput Šejna.

– Ovo je doista teška priča – reče Ivana. – Gdje su nestali trenuci nekada toliko omiljene romantike? – dodala je, želeći umanjiti težinu onoga što je upravo čula.

– Sve je u redu, Ivana. To više sa mnom nema nikakve veze. Imam osjećaj kao da se sve to dogodilo u nekom drugom životu – reče i glasno se nasmije.

– Da, stvarno to ne primaš previše k srcu. Ali, nekako... ne mogu te zamisliti tako slaboga i snuženoga kao iz ove priče. U tvom glasu pa čak i pokretima koje nazirem, osjećam snagu i odlučnost.

– Na neki način si u pravu. Ja sam danas potpuno drugi čovjek...

– Ali, reci mi, što se dogodilo s onim dječakom i o kakvom je obećanju riječ?

U tom trenutku avion se počne tresti, jer su naišli na turbulencije koje je i sam pilot trenutak prije najavio. Srdačne stjuardese su se bezrazložno osmjehivale, a Ferdinand je, osjetivši mrvicu nelagode u djevojčinu glasu, odlučio nastaviti svoju priču. Znao je da će je razgovorom umiriti.

– Malo strpljenja, draga moja damo. Ah, da... bilo mi je točno četrdeset godina pa sam odlučio posjetiti ulicu svoga djetinjstva. Dakle, toga davnoga dana, ustao sam iz kreveta i zaputio se prema Zrinjevcu. Uspio sam pobjeći iz stana i zgrade netom prije nego što se Františka trebala vratiti kući.

Oklijevao sam. Naime, u ulici svojega djetinjstva nisam bio otkad smo se odselili, od početka osamdesetih godina, 1982. ili tako nešto. Tada sam imao samo jedanaest godina. Uputio sam se prema Trgu bana Jelačića. Tamo je na uglu s Praškom stari poznanik čistio cipele nekom čovjeku. Mahnuo sam mu, ali on me nije primijetio. Općenito sam u to vrijeme imao osjećaj da me ljudi sve manje primjećuju. Žurio sam Jurišićevom dok se u meni nešto prelamalo. Odlučio sam prodrmati ustaljenost svojega života i krenuti natrag, na Šalatu, u vrijeme koje sam ostavio iza sebe prije kojih trideset godina. Uspinjao sam se Schlosserovim stubama, teško dišući, zastao na sredini i bacio pogled prema dolje. Vidio sam kiosk na dnu stuba, razmišljajući kako se još uvijek mogu vratiti, jer bio sam svjestan da će me put kojim sam krenuo odvesti u nepoznatom smjeru. Na neki me način ta činjenica veselila. U želucu mi je poigravala sitna radost, proljeće se budilo nakon duge zime (priroda kao da je oponašala moju životnu fazu) pa sam nastavio osokoljen dalje prema Babonićevoj ulici. Poskočio sam, ali moje zapušteno tijelo teško je podnijelo taj iznenadni potez i zato sam laganim koracima nastavio svladavati stube. Mirisi proljeća, zelenilo i buđenje prirode omamili su moja osjetila, tako da sam se uspinjao kao očaran, zaneseno, na trenutke zaboravljajući sve drugo što sam nosio u sebi i što mi se događalo u životu. Da, ti mirisi kao da su bili oni isti što sam ih osjećao kao dijete, ponovno doživljeni, u meni izgubljenom iznova nađeni, makar na trenutak, tek slučajno dotaknuti. Dok sam prolazio pokraj bazena i igrališta na Šalati, mojim tijelom kolali su sokovi neizmjerne radosti, nepomućene rijeke davnih neuhvatljivih vremena... A onda, opet za promjenu, pojavljivali bi se brzaci straha u obliku pitanja što ću zateći na svojem odredištu, pred kućom u kojoj je nekada davno živio dječak u meni.

Zastao sam na mjestu gdje se dva puteljka račvaju ispred Medicinskog fakulteta i odabrao onaj više zarastao u travu, nastavljajući putem svoje sudbine, koračajući u nejasnu budućnost. Osvrnuo sam se još jednom prema središtu Zagreba, od Draškovićeve prema Trgu, potom i u suprotnom smjeru, prema Zvonimirovoj i dalje, dokle god mi je sezao pogled.

U meni se rađao onaj neobičan osjećaj kada napuštate poznato područje i otiskujete se samo koji kilometar dalje, gdje vas nitko ne čeka i ne poznaje. Osjećaj trenutka u kojem vam više nitko ne može ništa oduzeti – jer sve ste ostavili i sve dajete drugima – nego možete samo dobiti... napokon dobiti sebe kakvoga i zaslužujete. Noge su me počele same od sebe nositi uz Vončininu. Više se nisam osvrtao, a na mene se počeo spuštati sumrak. Zadihano sam pjevušio melodiju koju sam upravo izmišljao, baš kao što sam to uvijek radio kao dječarac. Uvukao sam trbuh i pokušao uhvatiti lakoću koraka koju sam nekada imao.

Voćarska ulica izgledala je kao mjesto iz bajke. Bila je već posve osvjetljena. Zurio sam prema nogometnom igralištu iza ograde bivšeg isusovačkoga sjemeništa, koju smo često preskakali i potajno igrali nogomet na velikom terenu. Primicao sam se svojoj nekadašnjoj ulici, razmišljajući kako se kvart i nije previše promijenio: i dalje je prepun starih obiteljskih kuća. Srce mi je strahovito tuklo, kao da će iskočiti, a ruke su mi počele drhtati. Iz obližnje kuće začula se zanosna Bachova glazba – zvučala je kao da se kakvo anđeosko biće spušta niz nebeske ljestve – a tijelom su mi prolazili trnci zadovoljstva.

– Ovo je predivno – progurao sam te tri riječi drhtavim glasom i raširenih ruku.

Potom sam se prisjetio da je u toj kući stanovao moj prijatelj iz djetinjstva, s kojim sam išao u školu i kojega nisam odavno vidio. Moj se život posljednjih petnaestak godina sveo na Františku i mene, mene i Františku... na kadu punu vode i potragu za ljubavlju. Usput sam potpuno izgubio gotovo sva stara poznanstva.

Pogledao sam na sat, prošlo je devetnaest i trideset. Naglo sam skrenuo u dvorište iza jedne kuće da vidim jesu li još uvijek tamo stube koje vode prema Babonićevoj. I našao sam ih, pomalo zarasle u travu i korov, kao vrata u zabranjene svjetove i netaknuta područja. Sjurio sam se niz njih poput divlje životinje, riskirajući da padnem, ozlijedim se, otkotrljam prema dnu. Ali nisam. Silazeći na cestu, prošao sam pokraj ulaza staroga kipara. Bila je ugodna i topla travanjska večer, i ja sam zatvorio oči i čučnuo da dođem do daha. Želio sam upiti mirise prošlosti i čuti zvukove davnine. Kada sam se uspravio, otvorio sam oči i tek tada shvatio kako ulica i nije najbolje osvjetljena. Ali to mi u tom trenutku i nije bilo važno. Koraknuo sam jednom-dvaput i ugledao kuću na kojoj je prvi kat imao crvenu fasadu – a prizemlje, moje prizemlje, bilo je obučeno u kamen, baš kako su stare zagrebačke kuće nekada davno izgledale. Prišao sam ogradi, susprežući suze, i uhvatio se za romboide izvezene od žice. Naslutio sam da u tom prizemlju vjerojatno već dugo nitko ne živi. S prvoga kata dopiralo je slabo svjetlo i čuli su se tihi glasovi iz prostorije koja je gledala na stražnje

dvorište. Neprimjetno sam stajao u mraku naslućujući prostor ispred sebe. Dva velika prozora, lijevi od spavaće sobe i desni iza kojeg je zjapila prazna dnevna soba iz koje se ulazilo u hodnik. Bijela drvena vrata, prisjećao sam se, vodila su u starinsku kuhinju što gleda na mali brijeg u dvorištu. Niz hodnik lijevo bio je WC, a nešto dalje i ulaz. Gledao sam i proždirao mrak ispred sebe kada sam začuo jecaj. U idućem trenutku shvatio sam da sam to sebe čuo. Sagnuo sam se, umoran i iscrpljen ovom iznenadnom avanturom. Sada sam prozore i pročelje kuće promatrao kroz žičanu ogradu. A tamo, na prozoru spavaće sobe, odjednom se nešto pomaknulo. Učinilo mi se da mi netko maše, neko dijete, dječarac od kojih pet-šest godina. Shvatio sam kako u naletu ludog uzbuđenja zamišljam samoga sebe kako stojim s druge strane stakla i promatram ulicu prije odlaska na spavanje.

U tom trenutku postao sam svjestan da mi to dijete – taj mali ja koji mi se pričinja – zapravo ne maše, nego prstićem pokazuje na kut prozora u kojem se nalazio napola odlijepljen list papira na kojemu nešto piše. Odškrinuo sam vrata dvorišta i polagano ušao. Silueta dječarca je nestala. Što sam tiše mogao, prošao sam pokraj dva omanja grma i stigao do prozora. Morao sam se pomučiti da bih pročitao što piše na presavijenom papiru, ali bio sam i više nego siguran... Tiskanim je slovima bilo našvrljano: PRODAJE SE STAN U PRIZEMLJU. Ispod je bio zapisan i broj telefona. Otrgnuo sam komadić papira i na brzinu zapisao broj. Potom sam izišao iz dvorišta i još jednom duboko udahnuo... miris djetinjstva.

Ne znam kako bih riječima opisao što sam osjećao, ali znao sam... U tom sam trenutku točno znao da se vraćam kući, da se vraćam svemu onome što mi je davalo ljepotu. A put povratka nikada nije jednostavan. Pun je korova i trnja, kamenit i blatan. Ali za ljepotu se treba pomučiti. Čovjeku ništa ne bi smjelo biti teško učiniti da je ponovno doživi... *jer ljepota nije nešto prolazno. Ona je tek nešto ostavljeno, skriveno i pohranjeno u dubini našega bića, u našem sjećanju. Ljepota života...*

Zagreb je danas drukčiji grad nego što je bio u vrijeme mojega odrastanja. Teško mi je to objasniti jednostavnim riječima. Mirisi, osjećaji, raspoloženja, a možda upravo najviše lica ljudi, danas su posve drukčija. Ponekad imam osjećaj da ne pripadaju ovome podneblju, pa čak ni razdoblju. Šetao sam Ilicom i u blizini Trga Francuske revolucije zavirivao u stare veže, riskirajući pokoji zluradi pogled i opomenu. Uostalom, to nije moja veža ni moj stan. Ipak, nisam posustajao, lagano sam kročio u ta meni draga zdanja, a opet izgubljene prostore nekadašnjeg grada i ostajao ošamućen starošću i propadanjem. Poput čovjeka koji nakon niza godina dolazi na rodnu grudu ili posjećuje kuću svoga rođenja, koju nije vidio od djetinjstva. Kao da je i dio mene iščeznuo s posustajanjem tih malih gradskih veža. Nekada su bile žive, pune radnji, prodavaonica i stanova, a danas su tek ruševine koje podsjećaju na slavnu prošlost. Pogled mi je pao na gotovo izbrisan natpis “Poplunar”, da bih trenutak poslije iza zamagljenoga prozora zamijetio staru gospođu, vjerojatno nečiju baku. Gledala je u daljinu iznad moje glave, uranjajući u prostor i vrijeme koji se nikada više neće vratiti.

Od te misli sam uzdahnuo i još jednom skrenuo pogled na natpis ispod bakina prozora. Pomislio sam kako je možda upravo ona bila dio tog poplunarskog ceha i zajedno sa svojim ocem i majkom prije kojih pedesetak godina održavala zanat koji će jednog dana postati suvišan. Iznenada starica otvori prozor i glasno povikne, gledajući i dalje ponad moje glave:

– Gospodine, svakoga petka smo plesali, tu malo više... u ulici...

– Da. Da... razumijem... svakoga petka... – smeteno sam ponovio, jedva naglas izgovarajući riječi, kada sam primijetio suze na njezinu licu i ruku koja se pojavila iza njezinih leđa i počela zatvarati prozor i navlačiti zavjese. Bakino lice je nestalo.

Pomiješanih sam se osjećaja vratio na ulicu i tek nakon dobrih dvadesetak koraka povratio izgubljenu snagu. Nepromišljeno sam ulazio u tuđe dvorište, jer svako dvorište za mene je tuđinsko i hladno. Osim možda onoga gore, na Šalati, pomislio sam. Možda bih uistinu trebao to učiniti. Ali kako, kada nemam novca za kupnju stana? Mogao bih ga jedino

unajmiti. Ta mi se misao već nekoliko dana vrzma glavom, ali nikako da je pretočim u nešto opipljivo i jasno. Imao sam osjećaj kao da sam izgubio svu odlučnost i hrabrost, kao da me život potpuno podčinio i prisilio da igram ulogu koju mi je namijenio. Trebao bih samo nazvati i vidjeti na čemu sam, jesu li još uvijek isti vlasnici kuće. Trebao bih samo nazvati i možda bi se sve u tren oka otvorilo. Kada bih samo povratio vjeru u sebe i svoje mogućnosti.

Kod Britanca se upravo zaustavio tramvaj, ali ja sam tog toplog, proljetnog prijepodneva ipak odlučio nastaviti pješice prema Trgu. Iz tramvaja je izašla lijepa djevojka lepršavih kretnji, a ja sam osjetio njezin miris i zamislio kako joj rukom dodirujem dugu kestenjastu kosu. Ali tu moja mašta naglo zastane jer sam se prisjetio da već dugo nisam dodirnuo ženu niti sam ljubio žensko lice. Kada sam to shvatio, lagano sam se stresao. Nastavio sam naizgled nevoljko i besciljno hodati. Grad je bio pun ljudi koji su šetali u parovima, neki od njih sa psom na uzici, razgovarali su i smijali se, baš kao što treba u nedjeljno prijepodne: veseli i, prepostavljam, manje usamljeni od mene.

Došao sam u pivnicu Medvedgrad i naručio pola litre svjetloga točenog piva te odrezak s pečenim krumpirima. Jeo sam polagano, unedogled žvačući hranu, ne zato što je to zdravo, nego jer na taj način odgađam svoj dolazak u stan na Trgu i susret s nezadovoljnom i uvijek napetom Fran.

Od svega mi je najviše prijalo pivo pa naručujem još jednu kriglu.

Osluškujući, bacio sam pogled na okolne stolove i ljude što svojim sitnim, proždrljivim zubima žvaču meso i krckaju kosti.

Tko zna kakvim me čudakom smatraju? Ako me uopće i zamjećuju. Platilo sam račun i nastavio šetnju prema stanu. Nebo je i dalje bilo prošarano oblačima, plavo i vedro. Kroz misli mi prođe parafraza Kanta: ružni, tmurni oblaci u meni i predivno nebo iznad mene. Naravno, on je mislio na etiku, a ne estetiku, ali ja sam se radovao što još uvijek primjećujem nebo i njegovu ljepotu. I to je nešto, zaključio sam umorno slegnuvši ramenima.

– Gospodine Forbah – u podnožju me Nebodera iz misli prene glas.

Preda mnom je stajao sredovječni muškarac od kojih četrdeset pet godina, prosijed i inteligentnih crta lica, sav obučen u crno.

– Vi ste gospodin Forbah, zar ne? – ponovio je još jednom, dok su se iza njega zatvarala ulazna vrata Nebodera na Trgu.

– Da... tako je, ja sam – kažem, shvaćajući da je riječ o zaštitaru s kojim sam prije nekoliko mjeseci razgovarao dok sam se penjao u restoran na vrhu zgrade.

– Oprostite što ovako ulijećem, ali bili ste mi poznati kada smo razgovarali prije nekih pola godine, a sad sam nedavno vidio vašu fotografiju u novinama i shvatio da... – zastao je na trenutak.

– Što ste shvatili?

– Da ste vi napisali onu knjigu *Nestajanje* i tako... – izgledao je zbunjeno dok sam bezizražajno gledao u njega – posudio sam je. Evo, uđite slobodno, moje ime je Vladimir.

Ušao sam. Osjećao sam nelagodu, jer nisam znao što bih rekao, dok je Vladimir iza pulta izvukao knjigu koju sam napisao prije dobrih deset godina i komad papira na kojem su bile zapisane pojedine rečenice.

– To je to, imate pravo, čitao sam, ionako imam cijelu noć pred sobom i što ću raditi, pokušavam čitati i filozofiju, vidim da ste vi upravo i završili taj studij i stvarno, imali ste pravo kad ste to napisali...

– Ne znam točno na što mislite – sad sam ja bio zbunjen.

– Na onu rečenicu o tome kako čovjek nastoji uhvatiti nešto, projicira u to samoga sebe, a onda to izgubi...

– Ahaaa, to...

– Evo vidite, na 71. stranici ste napisali – čitao je. – Sve što imaš, sve za što se grčevito hvataš, što ne želiš ispustiti, to ćeš izgubiti. Samo ono što ne želiš, samo to je istinski tvoje! – Zastao je i onda još jednom ponovio – Samo to je istinski tvoje!

– Da, točno – promrmljao sam. – Pa zar nije upravo tako? Čovjek se grčevito bori za nešto, pomisli kako je nešto njegovo ili da mu je netko blizak, a onda to nešto ili taj netko... jednostavno nestanu.

– Mislim da shvaćam – rekao je zaštitar.

Razgovarali smo još neko vrijeme. Preda mnom je stajao čovjek s kojim se poigrala sudbina. Bio je obrazovan i načitan, ali vjerojatno neshvaćen, kao što to obično biva s ljudima koji nadilaze svoje granice i kojima je daljnje napredovanje onemogućeno. Odgovaralo mi je s njim razgovorati o životu i literaturi. U posljednje sam vrijeme najbolje razgovore vodio upravo s osobama izvan književnih krugova u kojima se silom prilika krećem: taksistima, videotekarkama, konobarima i prodavačicama. Ili s prijateljem koji drži servis za popravak bojlera. Svim sam srcem želio da Vladimir, noćni čuvar, otac djevojčice i oženjen “dobrom ženom”, kako je sam rekao, ostvari ono za čime čezne. Što god to bilo.

– Stvarno ste dobro to napisali – rekao je gledajući me u oči. – To je iskreno, vi govorite o ljudskoj boli.

– Hvala vam – spustio sam pogled. – Prošlo je puno vremena otada. Možda i previše... Znae, ustrajte u svojim nastojanjima – dodao sam. – Čovjeka se ne može suditi po onome što je napravio u životu ili po onome što radi da bi preživio, nego po onome što nosi u sebi.

Bilo mu je drago to čuti. Obojica smo jedno vrijeme šutjeli i gledali prolaznike na Ilici kroz zatamnjena stakla nebodera.

– Čovjek bi u sebi trebao imati ljubavi – rekao je Vladimir nakon nekoliko trenutaka. – Ili barem biti slobodan od ljubavi, kao što ste napisali u knjizi – pokazao mi je drugi zapisani citat.

Odmahnuo sam glavom i pozdravio se.

Tko sam ja da bih išta mogao znati ili misliti o ljubavi, pomislio sam. A još manje o tome pisati. Prostor ispred mene bio je ispunjen nekim neobičnim fluidom koji se rastezao unedogled. Znao sam da dolazi vrijeme u kojem ću morati uroniti u taj prostor i zakoračiti u neizvjesnost. Shvatio sam da to vrijeme neumitno dolazi.